

הדרך היוזמי

מסכת בבא מציעא דף נג – דף נד

כה סיון – כו סיון התשס"ט

(יורה דעה סימן תלד אות יח) כתב, דאף למאן דאמר דקידשה לעתיד לבא, שרי לאכול מעשר שני בדנפול מחיצות, כיון דהותרה אכילתו בכל הרוואה. (יח גמ', **מחיצה לקלוט דרבנן**). כתב **התורת חיים**, דמשמע, דאי מחיצות לקלוט דאורייתא, אין פודין אף אי נפול מחיצות. ואף דכתיב "כי לא תוכל שאתו", דהיינו דאי אפשר לאכלו, והאי נמי אי אפשר למיכליה, מכל מקום אית ליה תקנתא להמתין עד שיבנו המחיצות, אבל נטמא לית ליה תקנתא כלל.

(יט **תוס' ד"ה אפילו**, מעיקרא דשני בשנטמא הוה מצי למיפרך הכי. כתב **הפני יהושע**, דלולי דבריהם נראה, דלמאי דסלקא דעתך מעיקרא, דמעשר שני שנטמא אין פודין אותו בירושלים, על כרחך דאיירי דנכנס לירושלים, ולכך אין לו פדיון. ולפי זה איכא למימר דלרבותא נקטיה דיצא, דסלקא דעתך דכיון דקליטת מחיצות דרבנן לענין אם יצא, לא גזרו חכמים היכא דנטמא אי כבר יצא, ואשמועינן, דאפילו הכי לית ליה פדיון. ואהא פריך דאפילו בירושלים אית ליה פדיון.

(כ **רש"י ד"ה פרט לשאין בו שוה פרוטה**, שאינו בכלל גאולה ולימדך שאינה תופסת פרוטה. ביאר **המקדש דוד** (מעשר שני ונטע רבעי סימן ה), דלהא דלא מצי לחללה על פחות משהו פרוטה לא בעי קרא, משום דאי אפשר דתחול קדושה על פחות מפרוטה. ואצטריך קרא דאי אפשר לחללו על פרוטה שלימה.

(כא **גמ', רב אסי אמר אין בחומושו. השפת אמת (ערכין כו)**. נסתפק, אי היינו דוקא בבעלים, אבל אחר דלא בעי להוסיף חומש, פודה בכל גווני. או דאף אחר לא מצי לפדותו. וכתב, דהכי מסתבר טפי.

(כב **גמ', היינו דקתני דיו**. ביאר **בחדושי הריטב"א** (המיוחסים), דלהאי מאן דאמר אשמועינן, דלא מצי לחללו בלא מעות הראשונות בפני עצמו אף דיש בו פרוטה. אבל למאן דאמר אין בו, קשיא דדיו הוה לישנא יתירא, דהוה ליה למימר, אומר הוא וחומשו.

(כג **תוס' ד"ה לא פלוג**, תימה דבסוף פרק חלק משני כי גזרו רבנן כי איתנהו למחיצות ולא קאמר וכו'. תירץ **בחידושי הרמב"ן**, דהתם איירי דנפול מחיצות קודם שהכניסו שם, ולכך לא גזרו רבנן, דהוה כמי שלא נכנס, אבל הכא איירי כגון דנפול מחיצות לאחר שהכניסו וגזרו בהו רבנן.

(כד **בא"ד**, והשתא אתי שפיר טפי בפשיטות כי איתנהו בשעת גמר דין גזור וכו'. ביאר **המהרש"א**, דלתירוץ הראשון לא אתי שפיר בפשיטות דכי ליתנהו לא גזור, דהא כי ליתנהו למחיצות קודם גמר דין גזור.

(כה **תוס' ד"ה אין בו**, אבל למאן דאמר אין בחומשו קשה דטפי הוה ליה למדרש דאינו מוסיף חומש. תירץ **בחדושי הריטב"א** (המיוחסים), דלהאי מאן דאמר דרשינן דבעי קרן הראוי לחומש, וכיון דאין בחומשו שוה פרוטה אינו ראוי לחומש, וקרן גופיה לא הוה תופס לפדיונו.

דף נד ע"א

(א **גמ', שמע מינה חומשא מלבר**. כתב **הפני יהושע**, דלפי זה כל היכא דאיכא חיוב חומש היינו מלבר. ואף דלענין חומשא מצריך להלן קרא בכל אחד בפני עצמו, שאני הכא דגילוי מילתא בעלמא הוא, דלשון חומש דקרא היינו חומש מלבר, וממילא כן הדבר בכל דוכתא. (ב **גמ', איבעיא להו חומשא מעכב או לא מעכב**. הקשה **בחידושי הריטב"א**

ודרבנן לא מצטרפי, היינו דמעשר שני שאין בו שוה פרוטה, לא בעי פדיון מדאורייתא, ויכול לאוכלו חוץ לחומה, דכתיב "וצרת הכסף" והא לא הוי כסף. ואם כן לא מוכח דדבר שאין לו מתירין הוי דרבנן. (ר.ג.).

(יב **בא"ד**, הלכך אין איסור מעשר בזה אלא מדרבנן. הקשה **בחדושי הריטב"א** (המיוחסים), אי הכי מאי איריא חצי פרוטה, אפילו פרוטה נמי, דמדאורייתא חד בתרי בטיל. ותירץ בשם **רבו**, דפרוטה, אף דהיא מעורבת והויא מדרבנן, פריק לה בפרוטה, אבל חצי פרוטה לא מצי פריק לה מדרבנן, משום דהשתא כשהיא בעין והויא מדאורייתא, אין בה כח לתפוס חצי פרוטה, כל שכן במעורבת דהויא מדרבנן.

(יג **גמ', וניתני דמאי**. כתב **האתוון דאורייתא** (כלל ו), דמכאן מוכח, דגדר איסור דמאי אינו משום דחששו שמא עם הארץ לא עישר, אלא דהוי איסור בעצם אף אם עישר, כל זמן שהאוכל לא ידע שעישר. דאם לא כן מאי פריך הכא, והא ממה נפשך, אם עישר עם הארץ את הדמאי, מה שעישר הלוקח לא הוי מעשר כלל אפילו מדרבנן, ולית ליה צירוף והיאך מיפריק. ואם לא עישר, הוי המעשר דהלוקח מעשר גמור מדאורייתא, ובהא אמרינן דדאורייתא ודרבנן לא מצטרפי, ובמה יצא מעשר הדמאי לחולין.

(יד **תוס' ד"ה דלמא** (השני), **בתוה"ד**, אבל הכא טעי דלא מסיק אדעתיה דאורייתא ודרבנן לא מצטרפי. הקשה **בחדושי הגרע"א**, דכמו דבפרי דעלמא ידע דאין מחללין בפרוטות מחשש דלא יצמצם וחצי פרוטה לא תפסה, אם כן מה בכך דטעה דסבר דאורייתא ודרבנן, הא מכל מקום לא מצי לחללה מחשש דאינו מצומצם וחצי פרוטה לא תפסה. ותירץ, על פי דברי **המרדכי (חולין סימן תשלז)**, דהא דמהני ביבמה שרקקה דם, דאי אפשר לדם בלא צחצוחי רוק, ולא אמרינן דיבטל הרוק בדם, כיון דלא עמד המבטל מעולם בפני עצמו. הכי נמי אם מחללים בפרוטות הוי חשש דאורייתא, דליכא למימר דמיעוט המעשר ששוה יותר נתבטל, כיון דקודם היה הכל מעשר והוי כולו איסור, ועל ידי החילול דנעשה רוב היתר הוא תיכף מעורב עם האיסור. אבל הכא כיון דהמעשר נתבטל מקודם, ליכא חשש דאורייתא, ולכך חיישינן דיזולול לחלל בפרוטות, דלא יחוש שמא המעשר שוה מעט יותר, כיון דיסמוך להקל על ספק דרבנן לקולא.

(טו **גמ', שפודין אותו אפילו בירושלים שנאמר כי לא תוכל שאתו**. הקשה **בחידושי הריטב"א** (החדשים), **להלן עמוד ב**), הא קרא חוץ לירושלים איירי, דכתיב "כי ירחק ממך המקום". ותירץ, דר' אלעזר משמע ליה דהכי קאמר קרא, "כי לא תוכל שאתו אן כי ירחק ממך המקום".

(טז **רש"י ד"ה ונפרקיניה**, **קא סלקא דעתך ביש בו שוה פרוטה נמי קאמר**. הקשה **בחדושי הגרע"א**, אמאי נקט רש"י קא סלקא דעתך, הא למאי דמשנינן נמי מיירי דיש בו שוה פרוטה, והניח בצריך עיון.

דף נג ע"ב

(יז **גמ', דנפול מחיצות**. הקשה **השיטה מקובצת** בשם **התוס' שאנץ (לעיל עמוד א)**, הא אמרינן **בשבועות** (טז.) דאובלים קדשים קלים ומעשר שני אף דאין חומה, דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. ותירץ, דסוגיין אתיא כמאן דאמר דלא קדשה לעתיד לבא. ואף דכל זמן דבית המקדש קיים מסתבר דכל הקדושות קיימות אפילו למאן דאמר לא קדשה לעתיד לבא, צריך לומר דנפיל מחיצה היינו דחרב הבית. ובשו"ת **אבני נזר**

ההשתא דתנן "ונתן לו", על כרחך דפליגי בהקדש, ולכך ליכא למימר כדאקשינן, לפרש נראין דברי ר' אליעזר לר' יהושע בהקדש כו', אלא אית לן לפרש נראין דברי ר' אליעזר בהקדש, ומכלל דפליגי במעשר. וכן יש לפרש הא דנראין דברי חכמים.

(י) גמ', הקדש אינו מתחלל על הקרקע דרחמנא אמר ונתן הכסף וקם לו, חומשו מהו שיתחלל על הקרקע. הקשה בחידושי הריטב"א (החדשים), דבהאי קרא כתיב "חמישית כסף ערכך", ואם כן נידרוש להאי קרא נמי בחומש. ותירץ בשם התוס', דאנן לא דרשינן אלא מ"כסף ערכך" דהיינו קרן. (יא) תוס' ד"ה הקדש, כיון דאם לא היה קדוש סופו ליעקר מקרי תלוש. ביאר התוספות הרא"ש, דסופו ליעקר משום דבעי לבנותו משל הקדש.

(יב) גמ', תרומה אינה משתלמת אלא מן החולין. ביאר השיטה מקובצת בשם הראב"ד, דאינה משתלמת מלקט שכחה ופאה והפקר, ולא ממעשר ראשון שניטלה תרומתו וממעשר שני והקדש שלא נפדו, דכתיב "ונתן לכהן את הקדש", דבר הראוי להיות קדש, כלומר, דבר שהיה ראוי להיות ממנו תרומה. ובחידושי הריטב"א (המיוחסים) כתב, דטפי נראה כדפירש רש"י ד"ה אינה, דהיינו למעוטי מעות, אף דלישנא דמן החולין מוכח טפי כהראב"ד.

(יג) גמ', וצרת הכסף בדרך לרבות כל דבר שיש עליו צורה. כתב בשו"ת חתם סופר (יורה דעה סימן קלד), דמלישנא ד"לרבות כל דבר", משמע, דאף דאינו כסף אלא שיש עליו צורה, פודין בו.

(יד) גמ', קרן וחומש מן החולין וכפל דמי תרומה. כתב בחידושי הריטב"א (החדשים), דלהאי תנא אין חומשו עולה לו בכפילו, ופליגי בה בבבא קמא (סה.).

דף נד ע"ב

(טו) גמ', גבי גזל כתיב וחמישיתיו יוסף עליו, ונתן נתן לו את הקרן וכו'. כתב התורת חיים, דלא הוי כיהודה ועוד לקרא, כיון דמקרא לחודא ליכא ראייה, דאיכא לאוקמי למילתא אחרית, וכדיליף מינה בבבא קמא (סה:), דאם נשבע וחזר ונשבע הרבה פעמים והודה, משלם חומש על כל אחת ואחת, שנאמר "וחמישיתיו יוסף עליו", התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת, ועל כרחך דדרשינן מינה תרת, ולכך מיייתי לברייתא לאוכוחי דדרשינן נמי להאי מילתא.

(טז) תוס' ד"ה מוסיף חומש על חומש, והא לעיל בריש פירקין בעינן יחד לו כלי. ביאר המהר"ם, דכיון דעל כרחך איירי דייחד כלי לחומש הראשון, ונעשה קרן, ופשיטא דמוסיף עליו חומש.

(יז) גמ', ואחד תרומה טמאה משלם חומשה. כתב השער המלך (פ"ז מאיסורי ביאה ה"ח), דאתיא כהרמב"ם שכתב (פ"ו מתרומות ה"ו), דזר שאכל תרומה טמאה חייב מיתה בידי שמים. דמדחייב בתרומה טמאה בשוגג חומש, על כרחך דאית בה חיוב מיתה, דהא איתא בשבת (סט:), דמיתה במקום כרת קאי וחומש במקום קרבן, ואי אין חייב מיתה על תרומה טמאה, היאך חייב חומש דהוא במקום קרבן בשוגג.

(יח) גמ', וחומשא דחומשא. הקשה בחידושי הריטב"א (המיוחסים), דפשיטא, דכיון דחלה על החומש קדושת תרומה, דבעי לשלם חומש עליו. ותירץ, דסלקא דעתך, דכיון דאתי על ידי חומש לא חשיב תרומה.

(יט) רש"י ד"ה כתיב חמישיתו, דלא משמע אלא חד חומש, ואפילו הכי תנן

(החדשים), אמאי לא פשיט מההיא דתנן בכמה דוכתי מעשר שני והקדש שנפדו, ואוקימנא (שבת קכז:), בדנתן את הקרן ולא נתן את החומש, ואשמעינן דאין החומש מעכב. ותירץ, דההיא אוקימתא לאו מהכרח דמתניתין, אלא משום דסמכינן אמסקנא דהכא, דאלו ממתניתין הוה אמינא שנפדו לגמרי ונתן קרן וחומש.

(ג) תוס' ד"ה או, והלא בהקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל ומסתמא הוא הדין במעשר. ביאר הגרי"ז (תמורה כז:), דהרבנות בהאי דינא לגבי מעשר, אינה מחמת דלא הוי ביטול מקח, דבמעשר לא שייך ביטול מקח, משום דאינו אלא חילול קדושה, ולא מקח, ולא שייך ביה אונאה וטעות. אלא דאיכא בהא חידוש בדיני חילול, דסלקא דעתך דכמו דמצינו דאינו מתחלל ביותר מדמיו, כמבואר ברמב"ם (פ"ה ממעשר שני הל"ו), והוא מדיני חילול, הוא הדין דאינו מתחלל בפחות מדמיו, ולהכי אשמעינן דבפחות מדמיו מהני.

(ד) גמ', מאי לאו בהא קא מפלגי דר' אליעזר סבר חומש לא מעכב ור' יהושע סבר חומש מעכב. כתב בחידושי הרשב"א, דרבי דאמר נראין דברי ר' יהושע בחול, לאו דנראין דבריו וטעמיה קאמר, דהא לר' יהושע חומש מעכב ואפילו בשבת לא יאכל, אלא דרבי חייש לפשיעותא, ולכך בחול סבר כר' יהושע דחומש מעכב, אבל מעיקרא דדינא חומש לא מעכב ולפיכך בשבת יאכל. וכן ביאר התוספות הרא"ש, והקשה, דכיון דידע טעמא דפשיעותא, היכי סלקא דעתך לאיתויי תנאי, לימא דבחישי לפשיעותא פליגי. ותירץ, דלא מסתבר ליה למימר דמשום פשיעותא אסר ר' יהושע אפילו בשבת.

(ה) רש"י ד"ה דכולי עלמא חומש לא מעכב, שיהא האוכל לוקה עליו משום לא תוכל לאכול בשעריך. כתב המצפה איתן, דלפי זה איירי בנכנס לירושלים אחר נתינת הקרן ויצא, דאי לאו הכי אינו לוקה, וכדאיתא במכות (ט:), דחייבין במעשר שני רק כשראה פני החומה. והערוך לנר (מכות יט:), הקשה, הא על כרחך לא איירי הכא בדעייליה ואפקיה, דאם כן, קלטהו מחיצות ואין לו פדיון כלל. והדר תיקשי, דאף אי חומש מעכב, אין האוכל לוקה משום לא תוכל לאכול, כיון דלא ראה פני החומה. ותירץ, דהכא שינויא דרב פפא הוא דחומש לא מעכב, ואזיל לשיטתו במכות (שם) דלוקה על לא תוכל אף דלא ראה פני החומה.

(ו) גמ', חוישינן לפשיעותא. כתב המאירי, דיש אומרים, שאם נתן משכון על החומש, ליכא חשש פשיעה ורשאי לאכול אף בחול.

(ז) גמ', הואיל וגזברין תובעין אותו בשוק. כתב הרש"ש, דמדונקט בשוק משמע, דלגזבר נמי איכא איסור לבא אל ביתו ולעבוט עבוטו כהדיוט.

(ח) גמ', מכלל דפליגי אפילו במעשר. כתב התורת חיים, דהיינו דפליגי בהך ברייתא גופא דאיירי בין בהקדש בין במעשר. אבל אין לפרש מכלל דפליגי אפילו במעשר בברייתא דלעיל, דאי הכי אמאי קאמר סתמא נראין דברי חכמים במעשר, הא אמרינן לעיל דסבר כוותיה דר' יהושע בחדא ופליגי עליה בחדא, כיון דפליגי בין בשבת בין בחול, אלא ודאי בהך ברייתא קאמר, ואיירי בחול.

(ט) תוס' ד"ה מכלל, בסוה"ד, ולספרים דגרסינן נתן לו מוכח בהדיא דמיירי בהקדש. הקשה המהרש"א, דלהני ספרים אמאי הוצרך התלמוד לאוכוחי מדקאמר נראין דברי חכמים במעשר, מכלל דפליגי אפילו בהקדש, הא מצי לאוכוחי בפשיטות דפליגי בהקדש מדקתני "ונתן לו". ותירץ, דהכי קאמר,

למעוטי סוף הקדש דאית ביה מעילה ולית ביה חומש, ולמעוטי קדשים קלים דאית בהו חומש ולית בהו מעילה.

דף נה ע"א

(א) גמ', לפי שאינה בסוף הקדש. פירש רש"י ד"ה באמצע, דלאו למזבח חזיא, ולא לשקעה בבנין. והקשה הרש"ש, הא איתא בסוף הקדש, דחזיא להוליך עליה אבנים וקורות לצורך בנין בדק הבית.

(ב) גמ', מסתברא לסוף הקדש הוה ליה לדמוי שכן נתפס מנתפס. בחידושי הריטב"א (החדשים) גריס, שכן נתפס בדבר קדוש מנתפס בדבר קדוש. ופירש, דסוף הקדש הוה דבר קדוש וראוי לעמוד בקדושתו, וכן אמצע הקדש, דמסתמא אין מחללין תחילת הקדש אלא בהקדש שני שראוי להיות קדוש. אבל תחילת הקדש כגון בית ושדה ודכוותיהו, הוה דבר שאינו קדוש לעולם וטופו להתחלל.

(ג) תוס' ד"ה נדמייה, בתוה"ד, אי נמי כגון שנפל הבנין ורוצה לפדות האבנים. הקשה המהר"ם ש"ף, דלפי זה, משכחת סוף הקדש דיש אחריו קדושה, ואמאי קאמרינן דמדמינן אמצע הקדש לתחילת הקדש, שכן דנין דבר שיש אחריו קדושה מדבר שיש אחריו קדושה, דמשמע דליכא סוף הקדש דיש אחריו קדושה.

(ד) בא"ד, דילמא קרא לא אתא אלא למעוטי אין כולה לשמים. הקשה המהר"ם, הא התוס' בד"ה לענין כתבו, דבתורת כהנים מרבה קדשים קלים מ"אם כל בהמה טמאה". ותירץ, דהכי פריך, מה ראית למימר דמ"כל בהמה" מרבינן אמצע הקדש ו"מבהמה טמאה" ממעטינן דאין כולה לשמים, נימא איפכא.

(ה) רש"י ד"ה הקדשו, בתוה"ד, ואם הקדש יתר עליהם ישלים על כרחו. הקשה בחידושי הריטב"א (החדשים), כיון דמחולל מדשמואל, אמאי ישלם. ותירץ, דתשלומין מדרבנן נינהו משום פסידא דהקדש.

(ו) רש"י ד"ה טלית, אלא הקדש פדוי והוא ישלים. ביאר המהר"ם ש"ף, דהיינו דישלים עד ה' סלעים ולא טפי, וכדכתבו התוס' ד"ה טלית, דהכא אין יד הקדש על העליונה.

(ז) תוס' ד"ה פרה, בתוה"ד, אין לפרש דמיירי אפילו קדם הקדשו למומו וכו'. כתב המהרש"א, דאין דבריהם מדוקדקין, דהווי להו למימר רבותא טפי, אפילו תמימים בלא מום כלל, וכגון דידו אקודש.

(ח) מתני', האונאה ארבעה כסף. הקשה בחרושי הרמב"ן, מאי האי שיעורא, והלא פחות ויתר על כן נמי היא אונאה. ואטו מפני דהיא אונאה לסלע, איכפל תנא למיתני שיעורא דאונאת סלע טפי משאר אונאות. ואין שיעור זה דומה לשיעור הטענה שתי כסף שאינה בפחות, ולא לשאר השיעורין השנויין במתניתין. ופירש, דהתנא מנה השיעורין שנתנו חכמים במעות של כסף. וסיים, דאינו מחוור.

(ט) מתני', והנהנה בשוה פרוטה מן ההקדש מעל. כתב בחרושי רבנו חיים הלוי (על הרמב"ם פ"ה ממעילה ה"א), דמוכח מהא דיסוד איסור מעילה הוא מדין גזל הקדש, ולכך שיעורו בפרוטה כדין גזל.

(י) גמ', הטענה שתי כסף וההוראה שוה פרוטה איצטריכא ליה. הקשה התורת חיים, וכי לא ידע דהא נמי תנינא בשבועות (לח:). ותירץ, דתנא בעי לשנויי הא דחמש פרוטות, אלא, דכיון דלא שייכא הך מילתא הכא, דהא איירי

בה חומשא דחומשא. הקשה התורת חיים, דכיון דלא מייתי ראייה מקרא, ואדרבה, קרא משמע דלא משלם אלא חד חומש, לא הוה ליה לאתווי קרא כלל, אלא מתניתין. ועוד, דמדנקט גבי תרומה "כתיב ותנן" כדנקט גבי גזל, משמע, דגבי תרומה נמי קאמר דכתיבא ותנינא. ולכך פירש, דגבי גזל איכא כתיבא "וחמישיתיו יוסף עליו", ואיכא תנינא "נתן לו את הקרן", וכן גבי תרומה איכא כתיבא "ויסף חמישיתו עליו", מדלא כתיב "יוסף" כמו גבי גזל, ואיכא תנינא "האוכל תרומה בשוגג". ולגבי מעשר ליכא לא כתיבא ולא תנינא. הלכך בהני תלתא לא מיבעיא לן, דבגזל ותרומה לא מיבעיא לן דמוסיף חומש על חומש, ובמעשר לא מיבעיא לן דאינו מוסיף וגרסינן לא איבעיא בלא ו'.

(כ) רש"י ד"ה ואחד, בתוה"ד, וסיכה כשתייה, דכתיב ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו. הקשה בחידושי הריטב"א (החדשים) בשם ר"ת, דביומא (עו:) איתא דהי קרא אסמכתא בעלמא. ופירש ר"ת, דבסיפרי דריש ליה מדכתיב "וגם" לרבות את הסך. והוסיף, דסיכה אסורה רק בתרומה אבל בשאר איסורי אכילה ושתייה סיכה מותרת.

(כא) רש"י ד"ה הכי גרסינן, בתוה"ד, ולא גרסינן הנהנה מן ההקדש שוה פרוטה וכו' דהיא במעילה קא מיירי. הרמב"ם (פ"א ממעילה ה"ה) כתב, החומש הרי הוא כתחילת ההקדש, ואם הנהנה בו מוסיף חומש על החומש. והכסף משנה ציין לסוגיין. וכתב המנחת חינוך (מצוה שנג אות א), דהרמב"ם גרס בסוגיין כגריסא שדחה רש"י.

(כב) רש"י ד"ה או דילמא, בתוה"ד, לא אשכחן גורעין ומוסיפין להפסיק את התיבה, אלא או בראשה או בסופה. הקשה בחידושי הריטב"א (החדשים) בשם התוס', הא לגבי מרוח אשך איתא בבכורות (מד:): דגורעין ומוסיפין ודורשין באמצע תיבה, ודרשינן ליה מראה חשך, דשדינן לאל"ף דאשך בין רי"ש לחי"ת דמרוח. ותירץ, דהתם לא נתווסף ונתחדש שום דין באותה דרשה, אלא דהוי גילוי מילתא דהכי פירושא דקרא, אבל הכא דדרשינן לחדש להוסיף חמישיות, ולא דרשינן הכי. ובשם התוס' פירש, דלא גרעינן ודרשינן "חמשיות", משום דליכא כהאי מקרא בשום מקום.

(כג) רש"י ד"ה ומועלין בה, בתוה"ד, ועוד דאפילו לית גבה כל הני שייכא מעילה לענין הקדש. הקשה המהרש"א, הא בכולה לשמים ניחא ליה לתלמודא למעוטי קדשים קלים דלית בהו מעילה, ובתחילת הקדש הא פריך דאית ביה מעילה ולא בסוף הקדש. וביאר, דקים ליה לרש"י דבשום דוכתא בתלמוד איכא מעילה בקדשים קלים, ולכך ליכא לאוקמא דיוקא דכולה לשמים למעוטי קדשים קלים לענין מעילה. אלא דר' אלעזר דאמר בשלמא כולה לשמים למעוטי קדשים קלים, לא חש למיפרך מהך, דהכי נמי קרא לא משתעי במעילה, ולא חש למיפרך מינה.

(כד) רש"י ד"ה דילמא, בתוה"ד, וקרי לחומש מעילה משום דבמעילה נמי שייך חומש. הקשה בחידושי הריטב"א (החדשים), אמאי נקט מעילה ולא תני בהדיא "מוסיפין חומש". ועוד, דלמאי דסלקא דעתך דמועלין היינו מעילה ממש, תיקשי, דקרא קאי בחומש ולא במעילה. ולכך כתב, דנראה כדפירש ר"ת, דמועלין היינו תרתי, א. מעילה ממש, ב. תוספת חומש דומיא דמעילה, ונקט לישנא קלילא. ומעיקרא סלקא דעתך דמעט קדשים קלים וסוף הקדש ממעילה וחומש. והדר אמר ליה, דילמא לא ממעט אלא מחומש, והכי קאמר, דתחילת הקדש וכולה לשמים איכא תרתי, מעילה וחומש,

הכתוב הוא, ובכלל שיעורין.

יז) רש"י ד"ה גומריין אפילו בפחות, אם חזר השני ותבעו פחות משהו פרוטה קודם שעמדו בית דין משם נוקקין לו. כתב **בחידושי הריטב"א** (החדשים), דלפי זה לא דייק לישנא דגומריין ולישנא דגמר דין דבסמוך. וכתב, דהנכון לפרש, דאם הווקקו בית דין לתביעה של פרוטה, אף דנמצא בסוף דאין בתביעה פרוטה, גומריין את דינו.

יח) מתני', ותרומת מעשר של דמאי. הקשה **בחידושי הריטב"א** (המיוחסים) בשם **בעל המאור**, אמאי מוסיף חומש ונותרו לכהנים, נימא להו אייתי ראייה דלא נתרמה. ואי משום ספק עון מיתה, לזבין להו לכהנים בדמי תרומה. ותיירץ, דר' יוחנן גזר עליהם, ודין הוא להחמיר עליה מספק. [ועיין באות הבאה]

יט) מתני', שם. הקשה **המקדש דוד** (זרעים, דמאי סימן ל'), הא אין מוסיפין חומש על הספק, וכדתנן **בחלה** (פ"ג מ"ו), דאין חייבין חומש על ספק חלה, ופירש **הרמב"ם בפירוש המשניות** (שם) דהיינו משום דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ותיירץ, דהיא גופא פירכת הגמרא להלן, "וכי עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה", דהיינו דאית לה דין ודאי. [ולפי זה מיושבת קושית **התוס' ד"ה וכי**

כ) גמ', וכי עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה. פירש **הפני יהושע**, דמאי עיקר הפרשתו מדרבנן, דאף דספק דאורייתא לחומרא, שאני הכא דרוב עמי הארץ מעשרין, ומדאורייתא אולין בתר רובא, אלא דחכמים חיישי למיעוטא כיון דהוא מיעוט המצוי.

כא) רש"י ד"ה ומי, בסוה"ד, ובמעשר ודאי מי מחללינן כי האי גוונא, אפילו כסף על נחושת דדמי לפדיון. ביאר **המהר"ם שיש**, דכוונת רש"י ליישב הא דהקשו **התוס' ד"ה ויחזור**, דהוה מצי למיפרך דכסף על כסף אסור בודאי אפילו מדוחק. ולכך פירש, דפריך מהא, משום דדמי לפדיון.

כב) תוס' ד"ה ויחזור, בתוה"ד, אין לו חומש ואין לו ביעור. הקשה **המהרש"א**, נימא דהך מתניתין אתיא דלא כר' מאיר אלא כרבנן דסברי דלא עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה. וביאר, דהתוס' סמכו אעיקר קושייתם אמתניתין דהכא, דלא קתני בה דמאי גבי מעשר שני. ועוד כתב, דהא סתם מתניתין בעלמא כר' מאיר, וכן כתב **המהר"ם שיש**. **והפני יהושע** הוסיף, **דבירושלמי** איתא להדיא, דההיא דמאי אין לו חומש מיתוקמא דלא כר' מאיר. עוד תירץ, דכיון דבההיא דמאי אין לו חומש איירי בפודה מעשר שני של דמאי, אפילו ר' מאיר מודה דבכהאי גוונא לא עשו חיזוק כשל תורה, דאין כאן לא חיזוק ולא קנס, דהקדן והחומש הכל לבעלים.

כג) בא"ד, לר' מאיר מחמיר בדמאי יותר מחכמים והכא מיקל טפי מחכמים וכו'. כתב **המהרש"א**, דלדעת התוס', אף כי ידע המקשה דאיכא סברא אליבא דר' מאיר להחמיר באכילה ולהקל בפדיון, מכל מקום פריך מחמת דהכא מיקל טפי מחכמים ולעיל מחמיר טפי מחכמים בדמאי, והוה סברא הפוכה לתירוצו של שמואל. ואביי משני, דלאו בקולא וחומרא דמאי תליא מילתא, אלא דר' מאיר מחמיר גבי מיתה בדמאי יותר מחכמים, ורבנן לא סברי דקנסינן ליה חומש.

דף נו ע"א

א) גמ', מפני שאמרו מחללין אותו כסף על נחשת מדוחק. ביאר **המקדש דוד**

בדיני אונאה, להכי חזר ותני האונאה ארבעה כסף דאיירי ביה. וסמך ליה הא דהטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה, דהא בהא תליא. והדר תני חמש פרוטות הן, דתליא בהא דקתני ההודאה שוה פרוטה, ואיירי דקתני חמשה פרוטות הן, תני נמי בתר הכי חמשה חומשין הן. ואחר כך חזר לענין ראשון, וקתני אלו דברים שאין להן אונאה. ולכך קאמר הטענה שתי כסף איצטריכא ליה, דאי לאו דתני לה לא הוה מצי למיתני הא דחמש פרוטות הן.

יא) גמ', וליתני נמי האונאה פרוטה. הקשה **הפני יהושע**, אמאי קשיא ליה טפי באונאה מריבית ושאר דיני ממונות, דבעינן בהו פרוטה ולא תני להו, ועל כרחך דכולהו בכלל גזל נינהו, והוא הדין לאונאה. ותיירץ, דסלקא דעתך, דכיון דאונאה לא תליא בחזרת הממון, דהא ביתר מכדי אונאה בטל המקח לגמרי אף אם רצה להחזיר האונאה, אם כן עיקר הדין על החפץ, וכדמצינו שכתב **הטור** (חושן משפט סימן פ"ח), דיש אומרים, דבכלים אין לחלק בין שוה פרוטה לפחות משהו פרוטה, והוה אמינא דאונאה איתא בפחות משהו פרוטה, על כן הוה ליה לאשמועינן דלא אמרינן הכי.

יב) גמ', זאת אומרת אין אונאה לפרוטות. כתב **המנחת חינוך** (מצוה שלו אות ב), דטעמא דמאן דאמר דאין אונאה לפרוטות, משום מחילה, דבמקח מוחל לו פרוטה. דליכא טעם אחר בדבר, דאמאי ישתנה דין אונאה מכל דין ממון דהוי שוה פרוטה, ועל כרחך דחז"ל קים להו דבמקח וממכר הויא פרוטה בכלל מחילה.

יג) רש"י ד"ה אין אונאה לפרוטות, בפחות מאיסר שהוא מטבע של כסף. כתב **הרא"ש** (בפרקין סימן כ'), דלא דק, דהא אין מטבע של כסף פחותה ממעה. ולהכי קתני במתניתין האונאה ארבע כסף מעשרים וארבע כסף לסלע, ולא פירש שם המטבע, לפי שהיה ידוע להם שאין מטבע של כסף פחותה ממעה.

יד) גמ', ולוי מאי טעמא לא תני אבידה בפרוטה, תנא ליה גזל. ביאר **השיטה מקובצת** בשם **הריצב"ש**, דאין לומר דללוי תנא ליה לאשמועינן דדינא הכי אף דזל ביני ביני, דהא סבירא ליה דבעינן שוה פרוטה אפילו בשעת הכרזה. **טו) תוס' ד"ה ותנא דין, בסוה"ד**, דמשמע תחלת ישיבה וכי משני אלוי לאפוקי דרב קטינא. פירש **המהרש"א**, דאי לא משמע ליה דישבת הדיינין היינו תחילת הישיבה, לא הוה פריך לתנא דין דליתני ישיבת הדיינין בפרוטה, כיון דבסוף דין לא בעינן פרוטה כרב קטינא. ועל כרחך דללוי דתני ישיבת הדיינין, בתחילת דין דוקא איירי. והא דמשני "לאפוקי מרב קטינא", היינו למאי דסלקא דעתך דרב קטינא אפילו להתחיל איירי, ולישב קאמר, אבל למאי דמסיק דרב קטינא מודה בתחלת ישיבה, לוי נמי סבר כרב קטינא.

דף נה ע"ב

טז) גמ', לרבות פחות משהו פרוטה להישבון, לקדש אין אבל להדיוט לא. כתב **המנחת חינוך** (מצוה רנח אות ז), דמדריבתה התורה דבהקדש צריך לשלם אפילו פחות משהו פרוטה, מוכח, דלא **כרש"י בסנהדרין** (נט). **ד"ה משום**, דבהדיוט ליכא חיוב תשלומין, משום מחילה, דאין ישראל מקפידין על דבר קטן. דאי הכי, למה לי קרא בהקדש, דהא אם חייב להחזיר שוה פרוטה בודאי דחייב נמי בפחות משהו פרוטה, דלא שייך כלפי מעלה חילוק דמעט אינו דבר חשוב ומחיל, ויותר הוא דבר חשוב. ועל כרחך דגזירת

חוזרת ביובל, צריך למכור לפי ערך השנים, כדי שלא יבא לידי אונאה. ולכך כתב, דאפילו בקרקעות אסור להונות לכתחילה, והא דממעטינן להו מאונאה היינו דלאו דלא תונו לא קאי עלייהו, וממילא לא ניתן להשבון להחזיר האונאה, דהא קיימא לן (תמורה ד:): כל מאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני.

(ז) מתני', שומר חנם אינו נשבע. כתב הרמב"ם (פ"ב משכירות ה"ג), דאם פשע השומר בעבדים וכיוצא בהן, חייב לשלם. והרמב"ן דייק הכי ברש"י ד"ה אינו, דפירש, דאינו נשבע דלא פשע, דלא הוסיקתו תורה לישבע עליהן, ומשמע דאי פשע חייב לשלם. וביאר בחידושי הריטב"א (החדשים), דדוקא קתני שומר חנם אינו נשבע ונושא שכר אינו משלם, דעל מה שזה נשבע זה משלם, דהיינו גניבה ואבידה, אבל בפשיעה כולם חייבים, דהוי מוסיק ומנוקין לא פטריה רחמנא. וכתב, דבתשובת הרי"ף איתא, דפטורים אף בפשיעה, כיון דפושע לא הוי מוסיק אלא גרמא בנזקין, דפטור, אלא דבשומרין חייב, לפי דקיבל עליו שמירה, והכא כיון דאפקינהו רחמנא להני מדיני שומרים, אף מפשיעה פטורין.

דף נו ע"ב

(יא) רש"י ד"ה קדשים שחייב באחריותו, אמר הרי עלי עולה, והפרישה והוממה ומכרה. ביאר האחייעזר (חלק ב סימן מ אות ז), דכוונת רש"י, דהקדש מתחלל בין דרך חילול בין דרך מקח, כדאיתא בסוכה (מ:), ועל ידי חלות המכירה יוצאת לחולין. ובמכירה בעי מוכר ולוקח כדאיתא בקדושין (כט:), ולענין זה חשוב המקדיש בעלים למכור עולתו שנפל בה מום, כמו הגובר מצד ההקדש, דדמי הפדיון שייכים לו לקנות קרבן להקריב לשמו, ועל ידי מכירתו תצא לחולין.

(יב) גמ', מכאן אמרו המוכר שטרותיו לבשם כו'. הקשה הפני יהושע, הא עיקר הרבותא דיש אונאה לפרוטות, והיאך מוכח הכי מדאיצטריך למעט שטרות, והא אפילו אי אין אונאה לפרוטות איצטריך למעט שטרות אפילו שוים מאה מנה.

(יג) גמ', וכל היכא דכתיב ידו לאו ידו ממש והתניא וכו'. כתב התורת חיים, דרוב ידות דכתיבי בקרא, ידות ממש ניהו, כגון "הרימותי ידי" "שלח ידך", ולא איצטריך לאתוויי ראייה להכי מברייתא, כיון דליכא למימר בהו כי אם יד ממש. אבל "או קנה מיד עמיתך" איכא למימר דהוי יד ממש ואיכא למימר רשות, וסבירא ליה לתנא דברייתא דיד ממש הוא, דומיא דשאר ידות הכתובין בקרא. ולכך פריך רבא בר ממל, וכי כל היכא דכתיב ידו ידו ממש הוא, הא אשכחן נמי דלשון רשות הוא, ונימא דהכא נמי רשות. ואהא מקשי ליה, וכל היכא דכתיב ידו לאו ידו ממש והתניא וכו', דהתם נמי איכא למימר יד ממש ואיכא למימר רשות, ואפילו הכי טעמא דכתב רחמנא "אם המצא תמצא", הא לאו הכי הוה אמינא יד ממש הוא, דהוה ילפינן ליה משאר כל ידות, אף דכתיב נמי "ויקח את כל ארצו מידו", אלא ודאי יד סתמא נמי יד ממש הוא, ושאני התם דליכא למימר אלא מרשותו.

(יד) גמ', ושאני התם דליכא למימר הכי אלא ברשותו. הקשה האור החיים (ויקרא כה, יד), דנילף מהתם ד"ידו" דקרא לאו ידו ממש היא. ותירץ, דתיבת "ידו" משמעותו ידו ממש, אלא דאפשר נמי דהוי לישנא דרשות. ולכך סתמא ד"ידו" היינו כפשוטו דהיינו ידו ממש, דאם לא כן היה לכתוב לפרש כדי

(מעשר שני סימן ט), על פי מה שכתבו התוס' לעיל (מד:): ד"ה וטבעא, דהא דאיתא בבבא קמא (צז:): דבמעות של בבל ומלכות מקפדת, וזין בהמה במעות מעשר שני, אף דלא מחללינן טבעא אפירי, משום דהפירות כבדים להוליך, ומלכויות מקפידות דלא לקנות מעות ירושלים, ולכך לא אפשר אלא לקנות בהמה. והכא נמי, אף דנחושת לגבי כסף הוי פירי, ולא מחללינן עלייהו טיבעא, מכל מקום מדוחק שרי, כיון דאי אפשר בענין אחר.

(ב) גמ', בשלמא מן הצוננת על החמה כדר' אלעאי וכו'. כתב בחידושי הריטב"א (החדשים), דאף דההיא דר' אלעאי הוי בדיעבד והכא שרינן אפילו לכתחלה, מכל מקום כיון דבדאורייתא שרינן בדיעבד, דין הוא להתיר בדמאי אפילו לכתחילה, כיון דרוב עמי הארץ מעשרין.

(ג) גמ', אמר שמואל מיתה ומתיב רב ששת לאו בעלמא. הקשה התוספות הרא"ש, מאי קושיא, והא כיון דר' מאיר מיקל יותר מחכמים גבי לאו דמעשר, הכי נמי גבי מיתה לא יחמיר טפי. ותירץ, דאביי סבר דשמא כללו של ר' מאיר, דבכל מקום דיש מיתה יחמיר טפי מחכמים.

(ד) גמ', ולמאי דמותיב רב ששת רב יוסף שפיר קא משני ליה. ביאר התורת חיים, דלפי האמת, לאו שפיר משני ליה, דהא איכא למימר דר' מאיר אינו מחלק בין פדיון לאכילה, וטעמיה גבי סיטון משום דדמאי יש בו מיתה כשאין נוטל ממנו תרומת מעשר, וגבי חילול ליכא אלא לאו. ולכך קאמר דלמאי דאותיב רב ששת מלאו אמיתה, ואית ליה דאין לחלק בהכי, שפיר משני ליה, דלסברתו על כרחך צריך לחלק בין פדיון לאכילה.

(ה) גמ', אלא רבינא אדמותיב נחתום וכו'. כתב התוספות הרא"ש, דאינו סתם רבינא שבתלמוד שהיה סוף הוראה, ותלמידו של רב אשי. דלא מסתבר שהיה אביי מדקדק אי שפיר מותיב אי לאו, דהא רבא האריך ימים אחר אביי, וביום שמת רבא נולד רב אשי, אלא היינו רבינא אחר שהיה בימי רב יוסף.

(ו) גמ', הלוקח מן הפלטר מעשר מן כל דפוס ודפוס. הקשה האתוון דאורייתא (כלל ו), אמאי אי אפשר לעשר אחד על השני, הא כיון דרוב עמי הארץ מעשרין, אזלינן מדאורייתא בתר רובא, והוי הדמאי היתר גמור אף אם באמת לא עישר, כיון דאין אנו יודעין דלא עישר, ואזלינן בתר רובא, כמו ברובא דאיתא קמן דחד בתרי בטל ונהפך איסור להיות היתר אף דיש כאן ודאי איסור. ואם כן תיקשי דממה נפשך מדאורייתא שניהם פטורים, ומדרבנן שניהם חייבים.

(ז) גמ', רבא אמר שמואל שפיר קא משני ליה שם מיתה בעולם. כתב בשו"ת הגרע"א (תניינא סימן קלא), דרבא סבר כרב ששת, ולא קשיא ליה מהא דפריך אביי, "קאמרי אינהו מיתה ומותיב לאו", דרבא אזיל לשיטתו ביבמות (ק"ט). דמה לי כרת מה לי לאו.

(ח) מתני', אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והקרקעות והשטרות. כתב בחידושי הריטב"א (החדשים), דאף דעבדים נפקי מקרקעות כדאיתא בגמ', אקדמינהו תנא משום דאתו מדרשא. ועוד, לאשמועינן דאף דניידי כמטלטלין ונמסרין מיד ליד אין בהם אונאה.

(ט) מתני', והקרקעות. הקשה הפני יהושע, דעיקר קרא דאונאה כתיב בקרקעות, וכדכתיב (ויקרא כה יד טז) "וכי תמכור וגו', אל תונו איש את אחיו. במספר שנים אחר היובל וגו', במספר שני תבואות ימכר לך, לפי רוב השנים תרבה מקנתו ולפי מעוט השנים וגו'". ופשטיה דקרא, דכיון דהשדה

אונאה כלל. וכן כתב הרמב"ם (פי"ג ממכירה), דאין לקרקעות אונאה כלל.

ב) בא"ד, שם. הקשה השיטה מקובצת בשם הריטב"א לדעת ר"ת, מהא דפרכינן להלן לר' יוחנן דאמר דביטול מקח דהקדש צריך לעשות לו דמים מדבריהם, והא מצנין למימר דאיירי בפחות מחצי ולכך לא הוי ביטול מקח. ולכך פירש, דרב נחמן משמיה דרב חסא קאמר, וליה לא סבירא ליה. והפני יהושע נמי הקשה כן, ותירץ, דלא מצי לאוקמה הכי, דלפי זה סבר ריש לקיש דפליג אדר' יוחנן, דביותר משנות הוי ביטול מקח, והא דתנן אלו דברים שאין להם אונאה היינו באונאת שתות דוקא, וזה אינו, דהא מקור דברי ר"ת מהירושלמי (כתובות פי"א, ה"ד), והתם איתא להדיא, דלריש לקיש אפילו ביותר מפלגא אין להם ביטול מקח.

ג) בא"ד, שם. כתב השיטה מקובצת בשם הריטב"א, דלפירוש ר"ת הא דנקט התם זבן במאתן ושוה מנה, הוי לאו דוקא, אלא איירי דשוה מנה ודינר. וכן כתב הרא"ש (בפרקין סימן כא).

ד) בא"ד, ומפרש בגמ' עד כדי דמיהם מדקאמר אף משמע כו'. כתב המהרש"א, דלמאי דהוה בעי למימר לעיל דביטול מקח אין להן היינו לעולם, לא הוה סבירא ליה לרב נחמן כדינא דעד כדי דמיהם, דמימרא דאמימר היא, ורב נחמן לא סבר כוותיה.

ה) גמ', מאן דאמר אהקדשות כל שכן אקרקעות. הקשה בחידושי הריטב"א (המיוחסים) בשם הראב"ד, דבשלמא הקדשות מדכתיב בהו הערכה אית בהו ביטול מקח, אבל קרקעות מאי טעמא והלא הכל בכלל "לא תנונו", וכיון דלית בהו אונאה הוא הדין לביטול מקח. ותירץ, דקים להו לרבנן באומדן דעתא, דעד שתות אינו ניכר לרוב בני אדם ואין המתאנה מתבייש, אבל יותר משתות ניכר הטעות לרוב בני אדם, ובושת גדול הוא לו שיאמרו פלוני נסתמא במקח זה. וכן המתאנה מתבייש שיאמרו עליו דגונב דעת הבריות. ומפני כך טוב לשניהם שיתבטל המקח כדי שלא תזכר האונאה ההיא עליהם. אבל אי שהו כשיעור שיראה לתגר כבר מחלו ולא חשו על הבושת. [ועיין באות הבאה].

ו) גמ', שם. הקשה הפני יהושע, דלפירוש רש"י ד"ה אף, דטעמא דהקדשות משום דכתיב בהו "ערכך", הא איכא למימר, דדוקא בהקדשות איכא ביטול מקח דערכך כשווי משמע, אבל בקרקעות לעולם אפילו ביטול מקח אין להם. ותירץ, דמשמע ליה לתלמודא, דלשון ביטול מקח דקאמר ר' יוחנן, דבטל החילול לגמרי, והא דתנן "יצא לחולין וצריך לעשות לו דמים", היינו שיוצא לחולין כנגד המעות או אם יעשה דמים בסוף, אבל המותר מדמים שנתן לא נתחלל. ומשום הכי ליכא למימר דטעמיה דהקדש משום דערכך כשווי משמע, דאי הכי אמאי יתבטל החילול לגמרי, הא סגי בהשלמת ערכו, ועל כרחך דטעמא משום דהוי כמקח טעות דחוזר לגמרי ולא אימעוט מקרא ד"אל תנונו".

ז) רש"י ד"ה אבל אהקדשות לא, דאילו גבי הדיוט אמרינן טעה ואדעתא דהכי לא אקני, אבל אהקדש ליכא למימר הכי וכו'. ביאר הפני יהושע, דהוצרך לפרש כן, משום דאי ליכא טעם לחלק מסברא בין הקדש לקרקעות, לא הוי מייתי מדשמואל, דמימרא דשמואל גופא טעמא בעי. ועל כרחך דסבר, דמשום דאימעוט הקדש מקרא מאונאה, הוא הדין דאימעוט מביטול מקח, ולכך סבר דבקרקעות ליכא ביטול מקח. אבל לר' יוחנן דאיכא בקרקעות ביטול מקח איכא למימר דהוא הדין להקדש, דהא כחדא אימעוט

דלא יטעו בה. אבל היכא דאין לפרש בה אלא פירוש אחד, לא חש הכתוב לדבר בהאי לישנא.

טו) גמ', שכירות יש לו אונאה. כתב הריטב"א (המיוחסים), דתוס' פירשו, דמספקא ליה אי איכא אונאה בשכירות קרקע. והקשה, דודאי דקאי אממכר דקרא גבי "אל תנונו", דהוי מטלטלין, דאי אמכירה דקרקע, לא הוה ליה למנקט לישנא דקרא ד"ממכר", אלא מכירת קרקע פטר רחמנא. ולכך פירש, דאמטלטלין קאי. והוסיף דכן דעת הרמב"ם (פי"ג ממכירה הי"ז).

טז) תוס' ד"ה והאי, תימה דבפרק קמא דעבודה זרה מוכח דשכירות לא קני מישראל ששכר פרה מכהן. כתב המהר"צ חיות, דלא דקדקו בדבריהם, דעיקר הראיה מכהן ששכר פרה מישראל, אלא דהתוס' נקטו רישא דהתם. **יז) בא"ד**, ומלא לבית דירה אמרו. ביאר המהר"ם שיף, דהיינו מדאמרינן בעבודה זרה (טו.), דאף במקום שאמרו להשכיר לעכו"ם, לא לבית דירה אמרו, מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים.

יח) גמ', בעי רבא חטין וזרען בקרקע מהו יש להם אונאה או אין להם אונאה. ביאר בחידושי הגרי"ז (מנחות סט.), דהאי בעיא והבעיות דלהלן חדא נינהו, אי בטלי לגבי ארעא וחשיבי כקרקע או לא. וכן לענין עומר, דבמה דהוי ליה דין זרוע בטל ליה משם תבואה, ולא חיילא עליה היתר העומר. אמנם הרמב"ם (פי"ג ממכירה ה"ז) כתב, דהספק אם יש לו אונאה מפני הזרע או אין לו אונאה מפני הקרקע. ולכאורה נראה שלא ביאר כן וצריך עיון.

יט) גמ', אלא דאמר איהו שדאי בה כדבעי לה, ואיגלאי מילתא דלא שדא בה כדבעי לה. כתב הרשב"א, דהראב"ד פירש, דאיירי דקיבל עליו לזרוע שדהו בכך וכך בענין שהוא ראוי לאותה שדה, ואמר זרעתי סאה, ואמרו בקיאתן שאין די לאותה שדה בסאה. והקשה הראב"ד, דאף אי הוי כקרקע, ליהדר ולזרוע עד הראוי לה, דהא אכתי לא נגמרה מלאכתו. ותירץ, דתוספת הזרע אינו מועיל לשדה, שמא למקום שנפל הראשון יפול השני ויתקלקל. והקשה הרשב"א, אי הכי הרי הפסידה והוביר מקצתה וחייב לשלם, כדתנן לקמן (קד.), דאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא. ורש"י ד"ה יש, פירש, דאיירי דכשמכרן אמר שדאי בה כדבעי, ואשתכח דלא. והקשה הרשב"א, דמקח טעות הוא שאמר שזרעה כדבעי. ופירש רבינו חננאל, דגריס, ואמר ליה שדאי ביה כמה דבעי מאי. ואיירי באונאה דיוקרא וזולא.

כ) רש"י ד"ה נשבעין עליהן, אם הודה במקצת כגון טענו פסקת עמי לזרוע שש שמסרתי לך וזרעת חמש והוא אומר זרעתי חמש ומחצה. הקשה בחידושי הר"ן, אם כן הוה ליה כפירה והודאה במטלטלין, ופשיטא דנשבעין. והתוספות הרא"ש כתב, דאיירי בעד אחד שמעיד דחטין הללו הזרועין בקרקע הם של התובע.

דף נז ע"א

א) תוס' ד"ה אמר, בתוה"ד, ותירץ ר"ת דאין אונאה עד פלגא אבל מפלגא ואילך מיקרי ביטול מקח. כתב בחידושי הר"ן, דהיינו כדאיתא בירושלמי (כתובות פי"א, ה"ד) בשם ר' יוחנן, דבדבר מופלג יש לקרקעות אונאה, ופירש רבינו חננאל, דהיינו פלגא. וכתב, דדעת הרי"ף, דאין אונאה לקרקעות אפילו בכפליים מכדי דמיהן, ואף דבסוגיין משמע דביטול מקח יש להם לכולי עלמא. קיימא לן כרב נחמן דבתראה הוא, דסבר דאין להם

דרשות דלא מצינו להו בשום דוכתא. ולא פירש בפשיטות, דמאן דאמר דצריך לעשות דמים דבר תורה, היינו משום דסבר דביטול מקח יש להם, דלא אימעט מקרא ד"אל תונו" אלא אונאה דוקא ולא ביטול מקח. בין בהקדש בין בקרקעות. ותיירץ, דלשון רש"י קאי אמסקנא דלא תיפוך, ואיירי אפילו בכדי אונאה, וקאמר ריש לקיש דצריך לעשות דמים מהתורה, דהא דאימעט הקדש מאונאה היינו דאפילו פחות מכדי אונאה חזרו. וקשיא ליה לרש"י מאי טעמיה, והא כל הני דאימעטו מקרא ד"אל תונו", היינו לענין שאינו חזרו המקח בכדי אונאה לכולי עלמא, או ביתר מכדי אונאה, דפליגי אי יש להם ביטול מקח או לא, ומאי שנא בהקדש דממעט לאידך גיסא דאפילו פחות מכדי אונאה חזרו. ולכך פירש דהאי דקאמר ריש לקיש דאפילו פחות מכדי אונאה חזרו, לאו דחזרו המקח ובטל החילול, דהא קתני בהדיא יצא לחולין, אלא דצריך להשלים מותר הדמים. וטעמא דשאני הקדש מהנך דאימעטו לגמרי, הוי משום דבהקדש כתיב "ערכך" דמשמע שיווי, דבעי להשלים מיהא הדמים. וטעמא דפירש רש"י תחילת הסוגיא אליבא דשינויא בתרא, משום דהיא עיקר מסקנא דשמעתין, כיון דלא איצטריך לאפוכי.

יד) רש"י ד"ה שחיללו אין, דהא אימעט מאונאה לא שנא גדולה ולא שנא קטנה, לכתחלה לא. ודבר תורה דערכך שוויה משמע. הקשה **הפני יהושע**, הא הכא אליבא דר' יונה קיימינן, דסבר אונאה אין להם ביטול מקח יש להם, ומאי פירש דאימעט מאונאה גדולה וקטנה. וביאר על פי דבריו לעיל [אות ז], דמשמע לתלמודא, דלשון ביטול מקח דנקט ר' יוחנן היינו דאיכא ביטול מקח גמור. ומשום הכי, השתא דאמרין דכולי עלמא אית להו דשמואל דהוי מחולל, ליכא למימר דלר' יונה אליבא דר' יוחנן הוי ביטול מקח ולא התחלל. ועל כרחך דהשתא סבר הש"ס, דלשון ביטול מקח דקאמר ר' יוחנן לאו שנתבטל החילול קאמר, אלא לענין שצריך להשלים המותר. ולפי זה, טעמא דר' יונה לא הוי משום מקח טעות, כיון דלגמרי אימעט מדין אונאה, לא שנא גדולה ולא שנא קטנה, אלא טעמי משום דכתיב "ערכך", ובעי להשלים שוויו. ולפי זה הדרא הגמ' כאן מהא דאמרה לעיל, דלר' יונה כל שכן בקרקעות, ומוקמינן למילתיה בהקדש לחוד.

טו) רש"י ד"ה ומר סבר אפילו לכתחילה, ערכך כל דהו משמע, הלכך לאפקועי איסוריה ואפילו מדרבנן שרי ומיהו לאחר זמן ישלם. כתב **בהגהות הב"ח בתמורה** (כו: אות ב), וכן כתב **המהר"ם שיף**, דלרש"י שרי להאי מאן דאמר לחלל כך לכתחילה, ודלא כדפירש **רש"י בתמורה** (שם) ד"ה לא, וכדפירשו **התוס' בסוגיין ד"ה ומר. והתוס' בתמורה** (כו: ד"ה בין כתבו, דאף דלפום ריהטא משמע, דאיירי בלכתחילה ובדיעבד ממש, אין לפרש כן, דאם כן היאך קאמר דאונאה אין להן, וכי מותר להונות את ההקדש לכתחילה, ועוד דמחולל דאמר שמואל משמע דיעבד.

טז) תוס' ד"ה ומר, בתוה"ד, דבשומת הקדש בעינן ט' וכהן. היינו כדקשה **בחיודשי הריטב"א** (המיוחסים), דאמאי בעינן ט' וכהן לשומן, הא כיון דאם חיללו על שוה פרוטה מחולל, ליפרקיה בשוה פרוטה.

יז) בא"ד, דבר זה אסור לעשות ואין צריך להשלים אלא מדרבנן. הקשה **המהר"ם שיף**, מאי דוחקיהו דצריך להוסיף מדרבנן. וביאר, דסברא היא דלא יזולל במזיד בהקדש. וכתב, **דיש מגיהיזן**, דאין צריך להשלים **אפילו** מדרבנן.

יח) בא"ד, אבל במזיד לכולי עלמא אסור לאנות ההקדש. ביאר **המהר"ם**

מקרא ד"אל תונו". וכיון דאוקמינן מיעוטא דקרא לענין אונאה ולא לביטול מקח, הוצרך לפרש, דאף דביטול מקח לא אימעט מקרא, אית ליה מסברא דלא שייך בהקדש מקח טעות, ולא איצטריך למעט הקדש אלא מדין אונאה דלא הוי מטעם מקח טעות. והא דאמר כדשמואל, משום דאי לאו דשמואל לא היינו מחלקין מסברא, כיון דפשטא דמילתא משמע, דהא דאמר ביטול מקח יש להם אכולהו קאי, אלא כיון דאשכחן דשמואל אמר בהדיא דבהקדש אפילו ביטול מקח אין להם, ניחא לן למימר דר' יוחנן נמי לא קאמר אלא בקרקעות ולא בהקדש, כי היכי דלא ליפלו שמואל ור' יוחנן, דהא מסברא נמי יש לחלק בין קרקעות להקדשות.

ח) גמ', דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל. הקשה **בחיודשי הרמב"ן**, לשמואל "בערכך" דכתב רחמנא למה לי. ועוד, הא דרשי **בסנהדרין** (טו), דעשרה כהנים כתובים בפרשה, ומוכח דלכתחילה מיהת צריך ליתן כדי דמים. ותיירץ, דקראי איירי בהקדש ביד גובר שמוכרו לאחר בכדי דמים, ושמואל מייירי בהקדש ברשות בעלים דעביד דרך חילול.

ט) תוס' ד"ה יצא, בתוה"ד, וקא משמע לן דלא אמרינן כיון שיש להקדש ביטול מקח יבטל הפדיון ולא יצא לחולין כלל. כתב **השיטה מקובצת** בשם **הריטב"א**, דכן דעת **רש"י**, דלכולי עלמא יצא לחולין, ופליגי אי בעי לשלם מן התורה או מדרבנן. אלא דהוקשה לתוס' אפירושו, מהא דאיתא לקמן, דמאן דאמר צריך לעשות לו דמים דבר תורה לית ליה דשמואל, וכיון דלית ליה דשמואל, היאך יצא לחולין. ותיירצו, דהא דקתני יצא לחולין היינו שיצא לחולין כנגד הפדיון. והקשה **הריטב"א**, דלישנא דיצא לחולין לגמרי משמע. ולכך פירש כר"י [וכדכתבו **התוס' בתמורה** (כו: ד"ה אף)], דלמאן דאמר צריך לעשות לו דמים דבר תורה לא יצא לחולין כלל, וכמאן דאמר ביטול מקח יש להם, והיינו דאמרין דלית ליה דשמואל. והא דקתני במתניתין יצא לחולין, היינו דיצא לחולין לכשיעשה לו דמים כראוי שלא יהא בו טעות.

י) בא"ד, והיינו טעמו משום דבהדיוט המאנה חזרו. כתב **בחיודשי הרמב"ן**, דבשלמא הדיוט, כיון דדילמא לא מהדר ליה או דעבר שיעור דכדי שיראה לתגר, לא גמירי ומקנו מעיקרא, אבל הקדש כיון דעל כרחו משלם לעולם, ויתן בו כדי דמיו, הוה ליה כפודה מתחלה בשויו, ואומר עכשיו מקצת דמים, ומקצתן כדשיימי ביה תלתא דפקיעי.

יא) בא"ד, שם. ביאר **המהר"ם שיף**, דכוונתם, דלא תימא דכיון דמצי לחזור בו, ליכא פדיון, ולכך יכול נמי המתאנה לחזור בו. דדוקא בהדיוט דהמאנה חזרו בו, וכן המתאנה משום דמפסיד, אבל הקדש המתאנה אינו חזרו כיון דלית ליה פסידא, דהמאנה נמי לא בעי לחזור, דמסתמא היתה דעתו לחלל שוה בשוה ולא לאנות ההקדש. ואי משום דאי הוי ידע דבעי להוסיף לא היה מחולל, והוי מקח טעות, הא בעל כרחו בעי להוסיף דאפילו מתחייב להקדש בטעות מפסיד.

יב) רש"י ד"ה אף צריך, דגבי הקדשות ערכך כתיב בכולהו וקסבר ערכך שוויה משמע וכו'. כתב **הפני יהושע**, דצריך לומר דאף דערכך כשוויו ממש משמע, לא ממעטינן מיניה אלא יותר מכדי אונאה, אבל בכדי אונאה שוויו מיקרי. וכדמוכח בסמוך דליכא מאן דסבר דבכדי אונאה צריך ליתן דמים מן התורה. והיינו משום דכיון דאפילו בהדיוט בכדי אונאה לאו מקח טעות הוי, אלא דבעי להשלים האונאה, שפיר מיקרי שוויו לענין ערכך.

יג) בא"ד, שם. הקשה **הפני יהושע**, אמאי הוכרח רש"י לפרש דפליגי בהני

הדרה היוזמי

מסכת בבא מציעא דף נו - דף נח

כט סיון - ל סיון התשס"ט

דמשמע דאי יצא שער, מחולל ההקדש אף דלית ליה, ואין הדבר מסתבר. והוסיף, דאף התוס' במנחות (צ.) ד"ה מארבע, דהקשו כתוס' דידן, לא נקטו כן, אלא דהקשו, דאי יש לו סלתות הא בהדיוט נמי שרי.

כז) בא"ד, אבל לא יצא השער כלל אסור דלמא אתי לאחלופי בהדיוט. ביאר **המהרש"א**, דבהדיוט אפילו ביצא שער של לקוטות אסור לפסוק, ולכך אם לא יצא השער כלל אסור אפילו להקדש, משום דאתי למחלף בהדיוט. אבל ביצא שער של לקוטות אף דבהדיוט אסור, שרי בהקדש. ולא אתי למחלף בהדיוט, דהרואה יאמר, דפסק בשער לקוטות ללקוטות דשרי אף בהדיוט. והוסיף, דלעיל דכתבו התוס' בקושייתם, דלא תימא דלא יצא השער, הקשו נמי דאתי לאחלופי בהדיוט, משום דהתם איירי דהגובר עצמו פוסק עמו, ומוכחא מלתא שהם של הקדש, וכיון דהוי דרך מקח וממכר שרי. אבל גבי אבנים דבעינן תרי מוכחא מלתא, היינו כיון דהוי דרך הלואה ואתי לאחלופי בהדיוט.

כח) גמ', רב פפא אמר הכא באבני בנין עסקינן וכו'. הקשה **הרשב"א**, הא הווי דהדיוט ואסור, כדאמרינן לעיל. ותירץ, דהתם מעל ויצאו לחולין וקמו להו ברשותיה, הילכך ידידה חשבינן ליה לגמרי, אבל הכא לצורך ההקדש הוא מלוה, ולא לכיס ידידה קא מוסיף, הלכך שרי. עוד הקשה, היאך קדושת הדמים מתחללת על האבנים אחרי שנבנו בבנין, הא אין הקדש מתחלל על הקרקע. ותירץ, דהכא הואיל ונעשה הבנין במקדש, ואם יתחלל קדושת הדמים עליהם עומדים ליעקר, הרי הן כתלוש, ואפילו למאן דאמר **(חולין טז:)** דתלוש ולבסוף חברו כמחובר דמי.

כט) גמ', יצאו שטרות. הקשה **המאירי (בבא קמא סב:)**, הא לא שייכא גניבה בגוף החוב, אלא בניירא בעלמא לצור על פי צלוחיתו. ותירץ, דכפל דשטרות הוי בנתינת סך מעות כמה שמחזיק השטר. **והקובץ שעורים (בבא בתרא תקטו-תקצ"ז)** תירץ, דבשטרות איכא תרתי, א. גוף החוב. ב. הראיה שבו דהויא שווי בפני עצמו, כדאמרינן שטרא דאית ביה זמן כמה שוה, ודלית ביה זמן כמה שוה. ולכך חייב הגנב לשלם כשווי הראיה שבשטר.

ל) גמ', יצא הקדש רעהו כתיב. כתב **הרמב"ם (פ"ב מגניבה ה"א)**, הגונב נכסי הקדש אינו משלם אלא הקרן בלבד שנאמר לרעהו ולא להקדש. אבל **התוס' בבא קמא (ו:)** ד"ה שור כתבו, דהקדש נתמעט אף מתשלומי קרן, וחייב בהו מדרבנן.

לא) גמ', יצאו שטרות שאף על פי שהן מטלטלין אין גופן ממון. הקשה **התוספות הרא"ש**, אמאי אצטריך קרא למעוטי שטרות, הא אפילו אם שרפן פטור למאן דלא דאין דינא דגרמי, ואפילו למאן דדאין, אינו אלא קנסא בעלמא. ותירץ, דכיון דאי איתיה לשטרא בעין הוה בעי לאהדוריה, הוה אמינא דכפל נמי לשלם, אי לאו דמיעטיה קרא.

לב) תוס' ד"ה שומר חנם אינו נשבע, נראה דהוא הדין דאינו משלם. דעת **הרמב"ם (פ"ב משכירות ה"ג)** דשומר חנם לא מיפטר אלא משבועה, אבל אם נתברר שפשע חייב לשלם. וכתב **הפני יהושע**, דכן נראה דעת **רש"י ד"ה וכי יתן**, דכתב, דמוקימין לקרא ד"ונקרב בעל הבית" בשבועה.

דף נח ע"א

א) גמ', אמר שמואל הכא בנושא שכר עסקינן ונשבעין ליטול שכרן. הקשה **הפני יהושע**, כיון דפטרותו התורה מעיקר התשלומין, והאמינתו לומר שלא

שיף, דהיינו, דמהאי טעמא אין לפרש דלכתחילה היינו לכתחילה ממש, וכדהקשו **התוס' בתמורה (כז:)** ד"ה בין.

דף נז ע"ב

יט) גמ', דאפילו פחות מכדי אונאה חזור. כתב **התוספות הרא"ש**, דלגבי הקדש לא בא "אחיו" להקל אלא להחמיר. והא דדרשינן ל"רעהו" דגבי שומר חנם ושומר שכר להקל ולא להחמיר, לחייב שומר חנם בהקדש אפילו בגנבה ואבדה ושומר שכר אפילו באונסין, היינו משום דלית לן למידרש המיעוט אלא על מה שכתוב בפרשה בהדיא, ובפרשת שומר שכר גבי חיוב דגנבה ואבדה כתיב, אבל פטור דאונסין לא כתיב ביה, הלכך אית לן למימר דאתא קרא למיפטר מגנבה. ועוד, דהקדש אינו בתורת אונאה אפילו משהו, משום דלא שייך ביה מחילה, אבל הדיוט דשייך ביה מחילה, פחות מכדי אונאה מחילה הויא.

כ) גמ', ואין רבית ודין אונאה להקדש. ביאר **בחדושי הרמב"ן**, דממעטינן מדכתיב "אחיו" ולא הקדש.

כא) גמ', זה חומר בהדיוט מבהקדש. ביאר **השיטה מקובצת בשם הריצב"ש**, דבעלמא מחמירין לגבוה יותר מבהדיוט, כגון מוקצה ונעבד דומיהן. וכאן מתירין לגבוה דבר איסור דהיינו רבית דאסירא להדיוט.

כב) תוס' ד"ה בשלמא בהדיוט זה חומר ותו לא, בתוה"ד, ולא גרסינן ותו לא. כתב **בהגהות הב"ח (אות א)**, דגרסינן בדבריהם בשלמא בהדיוט זה חומר, ולא גרסינן ותו לא. אבל **המהרש"א** כתב, דגבי חומר בהדיוט גרסינן ליה שפיר, והכי קאמר, בשלמא השתא דתני חומר בהדיוט מבהקדש ולא תני חומר בהקדש, דהוי חידוש דהדיוט חמור, אבל אי תני נמי חומר בהקדש, **(בתמיה)** מה חידוש הוא במה דהקדש חמור.

כג) גמ', רבית דהקדש היכי דמי. ביאר **השיטה מקובצת בשם הריצב"ש**, דליכא למימר דההדיוט הלוה להקדש, דבהא לא לימא אין רבית להקדש, דלא אפשר דההקדש יפרע יותר ממה שלוה, דעל מה יתחלל ההקדש, אלא על כרחך ההקדש הוא המלוה.

כד) רש"י ד"ה והווי ליה דהדיוט, של גובר שהרי עליו לשלם להקדש קרן וחומש. ביאר **בחדושי רבי שמואל (קידושין סימן י')**, דהוקשה לרש"י כיצד הווי המעות של הגובר, ולכך חידש, דכיון דמתחייב בדמיהן נעשו שלו.

כה) גמ', כגון שקיבל עליו לספק סלתות מארבע ועמדו משלש. הקשה **התוספות הרא"ש**, דהיינו רבית דרך מקח וממכר, דאינה אלא דרבנן, ואנן רבית דאורייתא אמרינן, דמעטינן מקרא, הקדש מרבית. ותירץ, דתלמודא לא קאמר אלא דבר ההווה, שהיו רגילין לקנות סלתות, מיהו כי אצטריך קרא כגון שהתנדב ליתן מאה סלעים להקדש, ותבעם הגובר ממנו, ולא היה בידו המעות והרויח לו הגובר זמן כדי שיתן לו מאה ועשרים. וכן כתב **בחדושי הר"ן**, דר' אושעיא כגון קאמר, וכיון דאשכח הך ברייתא דהמקבל עליו שהיא ריבית דרבנן מפרש לה בהאי גוונא, וממילא שמעינן, דקרא דאצטריך למעוטי הקדש, איירי במי שקיבל עליו לספק סאה סלתות, וכדי שירוויח לו הגובר זמנו, קבל עליו ליתן ב' סאין, דהויא ריבית גמורה היא אלא שהתורה התירתה.

כו) תוס' ד"ה לספק, תימא היכי מיירי אי יצא השער או לא יצא השער ויש לו אם כן בהדיוט נמי שרי ואי דלא יצא השער וכו'. הקשה **המהר"ם שיף**,

מצי למינקט בגר שלא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים ולא יאמר לו זכור מעשי אבותיך, אלא דרבנותא נקט, דלא מיבעיא גר, כיון דמעיקרא עכו"ם גמור הוה, אית ליה זילותא רבה, אם אומר לו כן, אלא אפילו לבעל תשובה דלית ליה זילותא כולי האי, דמעיקרא נמי ישראל הוה, לא יאמר לו כן. ולא מיבעיא לגר עצמו שלא יאמר לו זכור מעשה אבותיך, כיון דאביו עכו"ם הוה, אית ליה זילותא טפי, אלא אפילו לבן גרים דאביו גר הוה, אלא דאבי אביו או אבי אביו עכו"ם הוה, דלית ליה זילותא כולי האי, לא יאמר לו כן. והמהרש"א (חדושי אגדות) כתב, דבגר ליכא אונאה אי אומר לו זכור מעשיך הראשונים, דמהאי טעמא הוא עדיף טפי אפילו מישראל כשר, דפירש ממעשיו הראשונים ובא לחסות תחת כנפי השכינה ויצא הפסדו בשכרו, מה שאין כן בבעל תשובה שכבר נצטוו וחסא. ולפי זה בבן גרים הויה אונאה, כיון דלא בא להתגייר בעצמו אלא אביו.

(ז) גמ', היה גר ובא ללמוד תורה אל יאמר פה שאכל נבילות. כתב המהרש"א (חדושי אגדות), דלא נקט שאכל שאר איסורין, משום דהני גריעי טפי שאכל דבר שהנפש קצה בהם.

(יא) גמ', אף לא יתלה עינו על המקח בשעה שאין לו דמים. פירש השיטה מקובצת בשם הראב"ד, דטעמא משום דמשביח דעתו של מוכר.

(יב) גמ', דאזיל סומקא ואתי חיוורא. פירש השיטה מקובצת בשם רבינו חננאל, דכיון שמקפיד, מת הדם שבלבו, ולפיכך הולך האדמימות מעל פניו ומקבלים כגון המת, כי הדם הוא המאדים אותם. והבאר שבע (סנהדרין צט). ביאר, שנקטו "המלביץ" ולא "המאדים" פני חבירו ברבים, אף שתחילה פניו מאדימות ואחר כך מתלבנות, משום שהמלביץ פני חבירו הוקש לשופך דמים משום שפניו מתלבנות, והוא עיקר הרגשת הצער, ולא בשעה שפניו מאדימות, וכאדם שמת, שבצאת נפשו תיכף פניו מתלבנות, לפי שהאדם שבפני האדם הוא מהנפש, כי הדם הוא הנפש ובצאת נפשו פניו מתלבנות. אמנם התוס' יו"ט (אבות ג, יא) כתב, שיש גורסים המאדים פני חבירו, והוסיף, שכן נמצא במקצת נוסחאות בפירוש רש"י.

(יג) רש"י ד"ה דרש ביה, כבר הורגל בכך שמכנים אותו כן ואין פניו מתלבנות, ומכל מקום זה להכלימו מתכוין. כתב המהרש"א (חדושי אגדות), דהוא דחוק קצת דיהא נענש כל כך על כוונתו כיון שאין חבירו נכלם. ופירש, דנקט המכנה שם רע דהוה כמוציא שם רע אף אם אין חבירו מתבייש בכך. אמנם מהרמב"ם (פ"ג מתשובה הי"ד) לא משמע כן, דלא כתב אלא המכנה סתם.

(יד) תוס' ד"ה חוץ משלשה, בתוה"ד, והא דחשיב מלביץ אף על גב דתני ליה במסכת אבות. כתב הפני יהושע, דקשיא דוקא לפירוש השני שכתבו לעיל, דמלביץ נמי אינו נידון בגיהנם אלא י"ב חדש, ולכך הקשו שפיר, דלא איצטרך לאשמועינן הכא, דכיון דחמור כל כך דאין לו חלק לעולם הבא, כל שכן דהוי בכלל פושעי ישראל, שנדונין בגיהנם י"ב חדש, דדא ודא חדא מילתא היא. אבל לפירוש הראשון, דמלביץ נדון בגיהנם לעולם, לא שמעינן לה אלא ממימרא דר' חנינא, דאי ממתניתין דאבות לא שמעינן אלא דאין להם חלק לעולם הבא אבל אכתי אימא דלא חיין ולא נדונין.

דף נט ע"א

(א) גמ', נוח לו לאדם שיבא על ספק אשת איש, ואל ילביץ פני חבירו ברבים.

פשע, לענין דמי שמירתו נמי יהא נאמן בלא שבועה. ותירץ, דשבועה זו תקנת חכמים היא, דמדיון תורה נוטל שכרו בלא שבועה, ותקנו חכמים שישבע כיון שבא ליטול, כמו כמה נשבעין ונוטלים שתקנו בהם חכמים שבועה.

(ב) רש"י ד"ה הכא בנושא שכר, בתוה"ד, ושבועה זו כדי ליטול שכרן נשבעין שאינן ברשותן. הקשה הפני יהושע, דמי הכריחו לפרש דאיירי בשבועה שאינו ברשותו, הא לעיל ד"ה נשבעין לגזברין פירש, דאיירי בשבועה דלא פשע, והכא נמי בעי לישבע כן כדי ליטול שכרו. ותירץ, דהשתא סלקא דעתך, דנגנבה איירי בגניבה ממש, ואפילו הכי נוטל שכרו, ועל כרחך דלא סבירא ליה כדסלקא אדעתא דהמקשן, דנהי דלא משלם אגריהו מיהו לפסיד, וסבירא ליה דאינו מפסיד שכרו בשום ענין, ולכך לא שייך לומר שישבע שלא פשע, דהא אף אם פשע נוטל שכרו, דפשיעה וגניבה חדא מילתא היא לגבי שומר שכר, ולכך הוצרך לפרש דלסברת התרצן איירי בשבועה שאינה ברשותו.

(ג) גמ', השוכר את הפועל לשמור את הפרה. פירש רש"י ד"ה לשמור, דאיירי בפרה אדומה ובתינוק שמגדלין למלאות מים לפרה ולזרעים לעומר, ואהקדשות קא פריך. והקשה בחדושי הרשב"א, דבתוספתא תנינן לה בענין השומרים ולא בענין הקדשים. וכתב, דרבינו חננאל פירש, דאיירי בחולין ולא בהקדש, ופריך אלשמור את הזרעים, דמשמע דנשתרשו והוו כקרקעות, ומוכח דמשלם.

(ד) תוס' ד"ה לשמור הזרעים, ואם תאמר והיאך מותר לעומר כיון ששומר תירץ השיטה מקובצת בשם התוספות שאנץ, דלא היו שומרים אלא מחיות ועופות ולא מאדם.

(ה) בא"ד, הא אפילו מן ההפקר אסור לבצור. ביאר המהרש"א, דכיון דאפילו מן ההפקר אסור לבצור, על כרחך דהא דאתה בוצר מן המופקר, היינו אם עבר ובצר דשרי לאכול, ולא מהמשומר.

דף נח ע"ב

(ו) גמ', בהמה ומרגלית אין להם אונאה מפני שאדם רוצה לזווגן. כתב בחדושי הרמב"ן, דהיינו דוקא כשנתאנה לוקח, אבל אי נתאנה מוכר חוזר באלו, כיון דחביבין עליו ביותר, אבל לוקח פעמים שלוקח ביותר מדמיהן עד כדי דמיהן, ואומדן דעתא הוא.

(ז) גמ', ועד כמה אמר אמימר עד כדי דמיהם. כתב התורת חיים, דקאי אבהמה ומרגלית, אבל ספר תורה הא אמר בהדיא דאין קץ לדמיה. ועוד, דטעמא דעד כדי דמיהן, משום דכיון שאדם רוצה לזווגן, דומה בעיניו כאלו קונה עתה בדמים הללו שני השוורים או שתי המרגליות, כיון דשור אחד לבדו לאו כלום הוא לחרישה וכן מרגלית אחת, וטעמא דזיווג לא שייך בספר תורה.

(ח) גמ', אף המוכר סוס וסייף וחיטום במלחמה אין להם אונאה מפני שיש בהן חיי נפש. נסתפק הרמ"ך בשיטה מקובצת, אי קיימא לן בהא כר' יהודה כיון דלית מאן דפליג עליה בהני בברייתא. או דקיימא לן, דאפילו במלחמה יש להם אונאה, דדמי למי שהגיע לעבור בנהר ולא רצו להעבירו בפחות מדינר, ופסק עמהם בדינר והעבירוהו, דאין להם אלא שכרן הראוי להן.

(ט) גמ', אם היה גר ובא ללמוד תורה. כתב התורת חיים, דבקמייתא נמי הוה

תוכחה, כל שכן שלא במקום תוכחה. עוד כתב, דעובר משום (בראשית ט, ו) "שופך דם האדם באדם", כיון דאזיל סומקא ואתי חיורא, הלכך שפיר קרינן עליו "כי דבר ה' בזה". ועוד, דהוי בכלל אפיקורוס משום דאית ביה אפיקורוסא, וכמאן דאמר **בסנהדרין** (צט): דאפיקורוס היינו המבזה את חבירו בפני תלמיד חכם, ולא עדיף תלמיד חכם ממבייש בפני רבים. ובפרט דמסתמא יש תלמיד חכם אחד מתוך הרבים. **והתפארת ישראל** (אבות ג, אות עב) כתב, דבדוקא נקט "חבירו", דהמלבין פני שונאו מתוך כעס, אינו אפיקורוס, כיון דיצרו השיאו לכך.

ז) גמ', מאי דכתיב ולא תונו איש את עמיתו, עם שאתך בתורה ובמצוות אל תוניהו. פירש המהרש"א (חידושי אגדות), דמדכתבה התורה באונאת דברים "עמיתו", ובאונאת ממון כתבה "אחיו", דרשו באונאת דברים דעמיתו היינו עם שאתך בתורה ומצוות. אבל מ"אחיו" דכתיב גבי אונאת ממון לא אימעט בעל עבירה אלא עובד כוכבים, כדדרשו ל"אחיו" דכתיב גבי ריבית.

ח) גמ', אמר רב לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו. כתב העין אליהו, דרב אמר כן, אף דאשתו היתה מצערתו ביותר, כדאיתא **ביבמות** (סג).

ט) גמ', שערי דמעות לא ננעלו. ביאר המאירי, דכשהתפילה יוצאת ממעמקי הלב עד שהדמעה גוברת עליו, מקובלת היא.

י) גמ', כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה. כתב המהרש"א (חידושי אגדות), דאף אם נאמר דלמדין מן הכללות במקום שנאמר חוץ, אין כאן סתירה להא דאמר לעיל, שערי דמעה לא ננעלו, דאונאה היינו דמעה, דמתוך שאדם קובל על אונאתו יבא לידי דמעה, כדאמרין לעיל, יהא זהיר באונאת אשתו דמתוך שדמעתי מצויה אונאתה קרובה. ועיין באות הבאה.

יא) גמ', שם. כתב רבינו בחיי (ויקרא כה, יז), דטעמא משום דהמתאנה מצטער ביותר, ולבו נכנע על צרתו, ומתפלל מתוך דאגת לבו בכוונה, ולכך תפילתו נשמעת.

יב) גמ', שם. כתב התורת חיים, דאין לבאר דהתפילות אינן נכנסות כלל דרך השערים כיון שהן סגורים, אלא דצריך האדם לאפוישי ברחמי הרבה, ולכוין דעתו בכל לבו, עד שיפתחו השערים, ואינו נענה מיד כשמתפלל, אלא כאדם הדופק על שער הבית ואין פותחין לו מיד, עד שהוא דופק בכל כוחו. אבל שערי אונאה פתוחין, והצועק על אונאת דברים נענה מיד. וכתב דהכי משמע מדברי הרמב"ם (פי"ד ממכירה ה"ב), דכתב, כל הצועק מאונאת דברים נענה מיד שנאמר "כי אני ה'".

יג) גמ', והיינו דאמר רבא לבני מחוזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו. כתב **הבן יהוידע**, דלשון "והיינו" משמע, דבאותו המאמר של ר' חלבו בא לפרש דברי רבא אלו. וביאר, דבלאו דברי ר' חלבו היינו מפרשים דברי רבא דאמר תתעתרו, נמי על עסק משא ומתן. אבל בדברי ר' חלבו דנקיט להדיא בתוך ביתו, ולא אמר הברכה בסתם, יש לנו לפרש דרבא דאמר תתעתרו, נמי בענין מזון ופרנסה הנמצאים בבית, ושייכים לביתו של אדם, כיון דראוי להשוות דברי רבא עם דברי ר' חלבו.

יד) רש"י ד"ה חתכו חוליות, תנור העשוי חוליות. כתב **בחידושי הריטב"א** (החדשים), דלפירוש רש"י דהאומן עשאו חוליות חוליות, צריך לגרוס "חתוכי חוליות". אמנם כתב, דגירסת הספרים כאן היא "חתכו חוליות", ומיירי בתנור שהיה שלם מתחילתו ונטמא, ובעל הבית חתכו חוליות לרחבו, וחזר וצירף החוליות, ומפני הפגימות שנפגמו נתן חול בין חוליא לחוליא. דר'

כתב **הבן יהוידע**, דאי אפשר לבאר הכונה, דיעשה עון דספק אשת איש, ולא יעשה עון דהלבנת פנים. אלא דיהיה נחשד בכך, ואל ילביץ פני חבירו ברבים, שיגלה מי הוא החוטא, כדי להציל עצמו להסיר החשד מעליו.

ב) תוס' ד"ה נוח, בתוה"ד, ומיהו יש לדחות שהיו מתניין אם לא יחזור בסוף המלחמה. **המאירי** (שבת נו). כתב, דאף דאורייה כבר חזר, מכל מקום לא ירד לביתו, ואין זו חזרה. ועוד, שדעתו היה לחזור למלחמה, והתנאי היה, במי שישב לביתו אחר גמר המלחמה.

ג) בא"ד, דבמלחמת בית דוד היו מגרשין לגמרי בלא שום תנאי. כתב **בחידושי הרשב"א** **בכתובות** (ט): דמכל מקום קינטר הנביא את דוד, לפי שעשה שלא כהוגן, כיון דלא היו מגרשים אלא כדי שלא יתענגו נשותיהם, והיו בטוחין בנשותיהם שלא ינשאו לאחר.

ד) תוס' ד"ה ולא, בתוה"ד, אלא אפילו עוסקים בהלכות חמורות וגם אין עניינם לאשת איש. ביאר **בצדקת הצדיק** (אות רח), שניצוח היצר הוא על ידי דברי תורה, וכדאיתא **בקדושין** (ל): ונגעים ואהלות הם היקרים והקשים שבדברי תורה, וכדדרשו **בפסחים** (ג). "אור יקרות וקפאון, אלו נגעים ואהלות, שיקרין בעולם הזה וקפויין לעולם הבא". והיינו משום דטומאת צרעת וטומאת מת הם נגד קנאה וכבוד, שקשה מאד להינצל מהם ללא עמל רב בתורה. וכשדואג ואחיתופל היו עוסקים בנגעים ואהלות, היה להם להביץ כי רק מפני הקנאה ובקשת הכבוד אמרו כן על דוד.

ה) גמ', אומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה. הקשה **הבן יהוידע**, הא לכולי עלמא נתן אוריה גט לבת שבע, אלא דהיו אומרים, שגרשה על תנאי אם ימות, ונמצא בא על ספק אשת איש, ואם כן יאמרו לו על ספק אשת איש במה, ומדוע שאלו אותו על ודאי אשת איש. ותיריך, כי שאלו אותו על אשת איש ודאי, כדי שישב דמיתתו בחנק, ואף דעבודא דידיה היתה ספק אשת איש, סברו שיועיל להם דבור זה שמוציא מפיו מיתה בחנק על אשת איש, שילכד בו גם בספק אשת איש, משום דברית כרותה לשפתים. אבל הוא ידע, דבת שבע היתה מגורשת גמורה בלי שום תנאי, וליכא אפילו ספק אשת איש, ולכך לא חשש להשיב בפה מלא, דהבא על אשת איש מיתתו בחנק.

ו) גמ', המלביץ את פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא. כתב **רש"י** **באבות** (ג, יא), שלא ידוע מנין למדו כן. **ורבינו יונה** (שם) כתב, דטעמא משום שהיא תולדה דשפיכות דמים, דחמירא ויהרג ואל יעבור. **ובשערי תשובה** (שער ג, קלט) כתב, דטעמא משום דצער ההלבנה מר ממות. **והתוס' יו"ט** (שם) כתב, **דבסנהדרין** (צט). גרסינן דמלביץ הוי בכלל "דבר ה' בזה", והוי אפיקורוס דאין לו חלק לעולם הבא, אלא דרש"י לא גרס לה. וכתב בשם **המדרש שמואל**, דטעמא דהוי כאפיקורוס משום דמבזה חבירו ברבים. וביאר, שהאדם נברא בצלם אלהים, והרי הוא דבר ה', דהיינו ענין ה' וצלמו, והמבזהו בזה דבר ה' והוי אפיקורוס. **והבאר שבע** **(סנהדרין צט)**. כתב, דהוי בכלל "דבר ה' בזה", משום דכשם שצוה הקב"ה על קדשים ומועדות, כך צוה שלא להלביץ פני חבירו ברבים. והיינו כדכתבו **הסמ"ג** (לאוין ו) **והיראים** (השלם סימן קצה), דילפינן מדכתיב (ויקרא יט, יז) "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא", ותנאי **בתורת כהנים** (קדושים ד, ח). וכן בערכין טז: "הוכח תוכיח, יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות, תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא", ואם הקפידה התורה שלא לבייש אדם במקום

דיצאה בת קול, והכא לא סבירא לן כר' אליעזר דשמותי הוא. אבל לר' יהושע דאמר לא בשמים היא ודאי דאין משגיחין כלל בבת קול, וסבירא ליה דהלכה כבית הלל משום דהווי רובא.

(יט) גמ', שנתן בו רבי אליעזר עיניו נשרף. כתב התורת חיים, דבכמה דוכתי אשכחן שהיה כח ביד החכמים הגדולים לענוש בראות עיניהם, וטעמא דמלתא נראה משום דשורייני דעינא בלבא תליין, ונשמת צדיק גמור יחיד בדורו כר' אליעזר דבוקה בו ית' אפילו בחייו, כדכתיב "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים", כי על כן השפע יורד מאתו יתברך על נשמתו תמיד לא יפרד עולמית. וכיון דלבו של ר' אליעזר היה דבוק בו יתברך ושורייני דעינא בלבא תליא, לכך היה כח בידו לחדש אות ומופת ולשרוף בכל מקום שנתן עיניו, כי מאת ה' היתה זאת כאילו הוא ית' נותן עיניו באותו אדם.

(כ) גמ', ההוא יומא ריש ירחא וכו'. פירש רש"י ד"ה בין, דסבורה היתה שיהא החודש חסר וקבוע ביום ל' ולא יפול על פניו. והקשה המהרש"א (חדושי אגדות), דמדנקט דההוא יומא ריש ירחא הוה, משמע, שהיה באמת ראש חודש בו ביום. ולכך פירש, דההוא יומא ביום ל' ריש ירחא הוה, ואיחלף לה בין מלא לחסר, דהיתה סבורה שיהיה מלא ויהיה למחר ביום לא' נמי ראש חודש ולא יפול. אבל החודש היה חסר וביום לא' נפל על פניו.

(כא) מתני', אין מערבין פירות בפירות. ביאר רש"י בד"ה אין מערבין, דאם התנה בעל הבית למכור מפירות שדה זו, אסור לו לערב עמהן מפירות שדה אחרת. [ולכאורה הוא משום רמאות]. והרא"ש (סימן סג) ביאר, דאתי לאשמועינן דאין לערב מעט פירות רעים עם הרבה פירות יפים. וכתב הדרישה (סימן רכח), דאף לדברי הרא"ש, אסור לערב יפים של שדה זו ביפים של שדה אחרת, והיינו דתני במתניתין אפילו חדשים בחדשים. והיינו טעמא, משום דאי אפשר שלא יהיו אלו טובים קצת מאלו.

אליעזר מטהר כיון דחתוכו היינו טהרתו, דהוי כאילו ניתץ רובו, כיון שאי אפשר להשתמש בו אלא כשנתן חול בין חוליא לחוליא. וחכמים מטמאין, כיון שאפשר להשתמש בו, והחיתוך לא חשיב נתיצה.

דף נט ע"ב

(טו) גמ', וברכוהו. כתב בחידושי הרשב"א, דיש מפרשים דנידוהו, וכן משמע דעת התוס' ד"ה וקרע. וכתב, דיש מפרשים דהחרימוהו, לפי שהיה נראה להם כאפקרותא שהיה מתחזק כל כך עמהם במחלוקת ונראה להם כזקן ממרא, ולפיכך החמירו עליו וברכוהו.

(טז) גמ', לא שבקת ליה למיפל על אנפיה. הקשה בחידושי הריטב"א (החדשים), היאך אפשר שלא תזוז ממנו כל היום. וכתב, דמהכא איכא ראיא דאסור להפסיק בשיחה ובדברים אחרים שאינם של תפילה בין תפילה לנפילת אפים.

(יז) תוס' ד"ה זה תנורו, יש דגרס חכנאי וכן בירושלמי וכן זה נחש ושמא בעל התנור שהיה עושה שמו כן. כתב המהרש"א, דדקדקו מדהוה ליה לקרותו תנור חכן, דהקיפו עליו דברים כחכן, ומדקראוהו חכנאי, היינו דבעל התנור שהיה עושה אותו בענין זה היה נקרא חכנאי. והוה תנור של חכנאי, דזה תנור מלאכת איש ששמו חכנאי, והיה נקרא שמו על שם שהקיפו דברים על תנורו כחכן.

(יח) תוס' ד"ה לא בשמים, והא דאמר פרק קמא דיבמות דהלכה כבית הלל וכו'. הקשה המהרש"א, דמתחילה כשכתבו דהלכה כבית הלל משום דיצאה בת קול, מצי אתיא כמאן דאמר לא בשמים היא. ואחר כך כתבו דמודקאמר לא בשמים היא סותר הך דהלכה כבית הלל, כיון דאין משגיחין בבת קול. וביאר, דמעיקרא לא באו ליישב אלא לדידן דאית לן הלכה כבית הלל משום

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרף היוממי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היוממי בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חנוכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ז

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ז)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 050-4102442 Sbma@kavnaki.net

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>